

Ikinuori viljelykasvi tattari on jälleen ajankohtainen

Marjo Keskitalo, erikoistutkija, Luonnonvarakeskus, 31600 Jokioinen, marjo.keskitalo@luke.fi

Vuonna 2010 eteläsuomalaisen muinaisjärven pohjasta nostetaan sedimenttiä, josta tehty siitepölylöytö muutti käsitystämme varhaisesta maataloudesta. Kuin neula heinäsuovasta, näytteestä löytyi tattarin (*Fagopyrum esculentum*) siitepölyhiukkanen, mikä ajoitettiin aikaan 5000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. Löytö on varhaisin viljelykasveistamme tehty havainto (Alenius et al. 2013). Minkälaisista tattarin hyödyntäminen on siihen aikaan ollut ja miten laajasti sitä on hyödynnetty, siihen ei voida antaa tällä hetkellä vastausta. Jollakin tavoin tattari on kuitenkin kuulunut jo silloin Suomessa eläneiden ihmisten elämään ja sen hyödykkeet koettu tärkeäksi.

Nyt 2000-luvulla tattari on jälleen ajankohtainen ja kasvissa onkin kiinnostavia ominaisuuksia. Tattari on tärkeimpiä gluteenittomien raaka-aineiden lähteitä ja sen takia viljelymenetelmät tulee suunnitella huolellisesti, jotta viljaa ei kasva tai kulkeudu sadon joukkoon. Kylvö (siemenmäärä 50 – 70 kg/ha) tehdään lämpimän maahan 2-3 cm syvyyteen, yleensä kesäkuun alussa, varmistaa parhaan alkukehityksen. Hallanarkana kasvina kylvön aikaistamiselle ei näillä näkymin ole edellytyksiä. Typeä tattari tarvitsee vähän, 0 – 60 kg/ha riippuen maalajista. Ravinnerikkailla multamailla voidaan satoa saada ilman lannoitustakin, mutta savimailla typen käyttö (60 kg/ha) on tarpeen. Liiallisen typen käyttöä on varottava, sillä silloin kasvusto rehevöityy, voi lakoontua ja sadon tuleentuminen myöhästyy entisestään. Liika typpi on yleensä yksi syy siihen, että tattarin sato jää pieneksi. Sydämenmuotoiset lehdet peittävät maanpinnan muutamassa viikossa vieden samalla rikkakasveilta mahdollisuuden rehevöityä. Pienet vaaleanpunaiset kukkanuput ovat näkyvissä noin neljän – viiden viikon kuluessa ja kasvusto lehahtaa vaaleanpunaiseen loistonsa noin kuusi viikkoa kylvön jälkeen. Hyönteispölytys on tärkeää ja hyöty on molemmin puolin. Mehiläiset, kimalaiset, kukkakärpäset ja monet muut lentävät hyönteiset vierailevat kukissa, josta ne keräävät mettä ravinnokseen samalla pölyttäen kukintoja. Pölyttäjillä onkin tärkeä rooli tattarisadon muodostuksessa, sadon lisää voi odottaa jopa 30 %, jos kasvustossa hyrisee niitä riittävästi.

Tattarikasvusto kasvattaa uusia kukkia ja pituutta varsistoon koko loppukesän, vaikkakin kukinta vähenee elokuusta lähtien. Kasvutapaa kutsutaan päätteettömäksi, minkä pysäyttää vasta syksyn ensipakkaset. Sadonkorjuu ajoittuu yleensä syys-lokakuulle. Satoa tattarista saadaan 600 – 1500 kiloa, mutta rehevän kasvuston sato voi jäädä myös alle 500 kilon. Tattarin kolmion muotoista siementä kutsutaan pähkyläksi ja se poikkeaa viljojen jyivistä. Ydinosa peittää tumman ruskea kuori, joka on poistettava ennen sadon hyödyntämistä elintarvikkeena.

Tattarin viljelysopimuksia tekevät Pohjois-Pirkanmaan tattariosuuskunta sekä Virtasalmen viljatuote. Aikoinaan tattaria viljeltiin laajastikin Itä-Suomen kaskimailla, jossa se paikka oli kierrossa viimeisenä ennen kuin poltettu metsäpohja jätettiin uudelleen metsittymään. Kun kaskenpoltto hiipui 1800-luvun lopulla, myös tattarin viljely väheni. Vuonna 2016 tattarin viljely kohosi 1800 hehtaariin, mikä on suurin rekisteröity pinta-ala 1900-luvulla tehdyn

Keskitalo, M. 2017. Ikinuori viljelykasvi tattari on jälleen ajankohtainen. FutureCrops – Uusia kasvilajeja tuotantoon, tietoa ja elämyksiä kysynnän ja liiketoiminnan tueksi. www.luke.fi/futurecrops 31.3.2017

maataloustilastoinnin aikana. Tattarin viljely on keskittynyt Suomessa Etelä-Suomeen, muutama viljelmä löytyy myös Pohjois-Pohjanmaalta. Päätuottajamaita ovat Venäjä ja Kiina, Euroopassa laajimmat tattariviljelykset löytyvät Puolasta, Ranskasta, Liettuasta ja Latviasta. Suomalainen tattariosaaminen on arvossaan ja markkinoita löytyisi myös ulkomailta, esimerkiksi pohjoismaissa tattarin viljelyä vasta aloitellaan.

Avainsanat: tattari, *Fagopyrum esculentum* viljelytekniikka, siemenmäärä, lannoitus, siitepöly, kukinta, markkinointi

Tattari heti taimettumisen jälkeen. Soikeanmuotoiset sirkkalehdet avautuvat ensimmäisenä ja sen jälkeen muodostuvat sydämenmuotoiset kasvulehdet.

Tattari kehittää ensimmäiset nuput runsaan kuukauden päästä kylvöstä, mutta varsinainen kukinta alkaa yleensä noin 40 – 45 vrk kylvöstä.

Keskitalo, M. 2017. Ikinuori viljelykasvi tattari on jälleen ajankohtainen. FutureCrops – Uusia kasvilajeja tuotantoon, tietoa ja elämyksiä kysynnän ja liiketoiminnan tueksi. www.luke.fi/futurecrops 31.3.2017

Tattarin kukinta alkaa heinäkuun puolivälissä. Kasvilla kukinta on päätteetön, eli se muodostaa kukkaterttuja syksyn halloihin asti. Tosin kukintojen määrä vähenee heinä-elokuun pääkukintavaiheen jälkeen, mutta saattaa kukkaterttuja havaita vielä puintivaiheessakin (kuva Marjo Keskitalo, Luke).

Tattari on puintivalmista syys-lokakuussa. Yleensä pakkasen kuihduttamaa kasvustoa on helpompi puida, kunhan varmistaa sen, ettei sato pääse varisemaan. Tattaria puimassa Kauko Kyläsorri, Luonnonvarakeskus Jokioinen (Kuva Aino Lahti, Luke).